

ARTIKEL 16 VAN HET REGLEMENT VAN ARBEID VAN HET N.I.V.A.

door Prof. Mr. H. J. Hellema

Er is in de loop van de laatste dertig jaar een vrij omvangrijke literatuur verschenen over de accountantsverklaring met betrekking tot de jaarrekening. Merkwaaardig is, dat hoewel men over dit onderwerp moeilijk nieuwe gezichtspunten naar voren kan brengen, de over en weer gewisselde argumenten partijen in het geheel niet tot elkaar hebben gebracht. Het kritisch bespreken van de verschillende publicaties zou meer plaats vergen dan waarop ik in redelijkheid in dit tijdschrift aanspraak zou kunnen maken. Toch wil het mij voorkomen, dat het zijn nut heeft om een aantal van de over en weer gewisselde argumenten nog eens de revue te laten passeren, waarbij dan zal opvallen, dat er van gezaghebbende zijde soms met een felheid argumenten naar voren zijn gebracht, die de toets der critiek toch moeilijk kunnen doorstaan.

Zoals bekend gaat het verschil in hoofdzaak over de vraag of de accountant aan zijn verplichtingen voldoet, wanneer hij zich met de jaarstukken verenigt, hoewel belangrijke geheime en stille reserves zijn gecreëerd. Onder geheime reserves zijn te verstaan die reserves waarvan zowel het bestaan als de omvang geheim zijn gehouden, terwijl van stille reserves wordt gesproken als wel de aanwezigheid daarvan, doch niet de omvang blijkt.

De heer Willems heeft in de N.V. jaargang XXX (1952/53) pag. 221 daaromtrent het volgende geschreven:

„Het vormen van stille reserves wordt zonder enige aarzeling vermeld, maar dat betekent steeds, dat de winst te laag wordt gerapporteerd, waarmee dus a.h.w. de onwaarheid van het verslag door het bestuur erkend wordt! Het kan niet anders dan als een euvel genoemd worden, dat voor verschillende doeleinden verschillende balansen worden opgemaakt. Een fiscale balans, die sterk afwijkt van de commerciële is in ons land heel gewoon, maar veelal heeft men dan nog weer een onderscheid tussen de interne balans en die welke gepubliceerd wordt. Men behoeft hier slechts het woord balanswaarheid uit te spreken om te beseffen, hoe ver men in de praktijk van de publieke N.V. is afgedwaald van wat behoort. In geen enkel verslag van een publieke N.V. heb ik, om maar eens iets te noemen, ooit aangetroffen de vermelding van de fiscale winst en van het fiscale vermogen, een gegeven, dat voor de beoordeling van het aandeel als beleggingsobject toch van grote betekenis kan zijn.

Niet alleen de vennootschapsbesturen treft hier een ernstig verwijt, ook en vooral de accountants, die in alle gemoedsrust balansen en winsten en verliesrekeningen zonder voorbehoud ondertekenen, die een beeld van de inwendige toestand geven van de betrokken vennootschappen en van de door haar gemaakte winsten, dat in vele gevallen belangrijk ongunstiger is dan de werkelijkheid, werken deze verkeerde practijk van het vennootschapswezen in de hand. Terwijl de accountants in het algemeen terecht de grootste bezwaren maken tegen het afgeven van een verklaring, waarin een te gunstige voorstelling van zaken wordt gegeven, aarzelen zij niet om, als de balans een ongunstig beeld geeft, haar zonder voorbehoud te

ondertekenen, zulks terwijl toch, de verhandelbaarheid van aandelen eenmaal een feit zijnde, daaraan even grote bezwaren verbonden zijn als aan te optimistische verklaringen.”

Volmer heeft in een artikel in de N.V. jaargang VIII pag. 1 e.v. daarentegen met klem niet alleen de geoorloofdheid maar ook de rationaliteit van het creëren van stille reserves verdedigd. Hij verdedigt dit speciaal voor conjunctuurgevoelige bedrijven. Hij schrijft o.a.:

De periode van een jaar is voor de bepaling van de verdeelbare winst in al die bedrijven te klein. Het risico moet zoveel mogelijk verdeeld worden over alle jaren ener welvaartscyclus en daarbij eist de voorzichtigheid, dat dan die jaren, die het grootste bruto overschot laten, het grootste deel der lasten dragen.”

En even verder schrijft hij:

„Het ligt voor de hand, dat het meest competente orgaan voor de beoordeling van al die vragen - en ook van die welke wijze van financiering der expansie der onderneming de beste is - de facto het bestuur is. De aandeelhouder is daartoe in het algemeen onbekwaam. Hiermede is ook reeds een voorlopig antwoord gegeven op de vraag of het dan wel goed is in het geheim te reserveren, waarvan de treurige gevolgen zouden zijn:

1. dat iets aan de kennis der algemene vergadering wordt onthouden waarvan de wetenschap voor de individuele aandeelhouder van belang kan zijn.
2. dat de overgrote afschrijvingen op activa en het opvoeren van het aandeel in de kosten van toekomstige jaren in die latere jaren de blik op de vorming van de kostende prijs verduistert.

Zij die deze bezwaren opperen, verliezen uit het oog, dat de kennisgeving aan de aandeelhouders ook inhoudt: het oordeel, en daartoe is de aandeelhoudersvergadering - ik moet het herhalen - onbekwaam. Reeds om die reden is volledige mededeling ongewenst van het creëren, maar meer nog van het gebruik, der geheime reserves. Het publiek zou, als het er kennis van nam dat een bank in ene depressieperiode haar geheime reserves sterk had moeten aantasten, weinig nodig hebben om haar vertrouwen aan die bank te onttrekken, hoewel ze dat vertrouwen ten volle waard was, juist omdat ze tijdig voorzieningen getroffen had tegen de gevolgen van een risico, dat nu eenmaal onafscheidelijk aan het bedrijf der bank is verbonden. Wie al die onzin heeft gelezen over banken en scheepvaartmaatschappijen in de jaren na 1921 weet, dat het kathederwijsheid is, die leert dat door openbaarheid in alle gevallen de belangen der gemeenschap het best zijn gediend.”

Keuzenkamp in het M.A.B. 1939 pag. 193 e.v. meent, dat men bij de N.V. scheiding moet maken tussen eigendom en beheer en hij schrijft dan:

„De bevoegdheden van de beheerders worden, voorzover zij niet wettelijk geregeld zijn, in statuten en reglementen vastgelegd waarin ook hun verplichtingen worden geregeld. Tot die verplichtingen behoort het afleggen van de verantwoording van het gevoerde beheer, hetgeen o.m. geschiedt door overlegging van een jaarrekening. Indien voor de samen-

stelling dezer jaarrekening op de beheerder geen andere verplichtingen rusten of aan die samenstelling geen andere gevolgen zijn verbonden dan die, welke de alleen handelende koopman draagt, dan is er geen enkele grond waar op het te verdedigen zou zijn, dat de beheerder bij de samenstelling dier rekening een andere gedachtengang zou moeten volgen dan hij als alleen handelende koopman zou volgen. Dat wil dus zeggen: hij bepaalt het bedrag der vermogensvermeerdering, beslist welk deel ervan voor onttrekking aan het bedrijf in aanmerking komt en welk deel aan het kapitaal moet worden toegevoegd en brengt deze beslissing in zijn jaarrekening tot uitdrukking. De zo opgestelde jaarrekening legt hij als de verantwoording van zijn beheer aan eigenaren over en beantwoorden de uitkomsten van dit beheer aan gerechtvaardigde door eigenaars gestelde verwachtingen, dan zou men zeggen, dat zij geen grond hebben zich te beklagen en dat zij dus hun sanctie aan de verantwoording zullen geven. Voor het vormen van een oordeel over de vraag of het beheer juist is geweest, kunnen eigenaren zich toch niet in details verdiepen, zij moeten zich er praktisch toe bepalen om te beoordelen of de verkregen uitkomsten hun verwachtingen hebben gedekt en is dit niet het geval dan moeten zij zich laten voorlichten omtrent de oorzaken om daarna hun beslissing te nemen over de vraag of zij het beheer in de gegeven omstandigheden in dezelfde handen willen laten of niet; is dit wel het geval, dan keuren zij de rekening goed. Het beheer in een bepaalde richting sturen, voorzover het de beheerder, binnen de grenzen die daarvoor door wet, statuten en reglementen gegeven worden, gerechtigd is die richting te bepalen, daartoe zijn eigenaren door hun overdracht van bevoegdheden niet alleen niet gerechtigd doch zij zijn daartoe als regel ook niet bekwaam."

En even verder zegt Keuzenkamp:

„Hierin ligt de kern van het vraagstuk. Aan wie behoort organisatorisch de bevoegdheid tot het splitsen van de vermogensvermeerdering, aan de beheerder of aan de eigenaren? Organisatorisch behoort deze bevoegdheid naar mijn mening aan de beheerder, omdat het hier in wezen niet anders betreft dan een beheersdaad."

Drs. B. M. de Groot heeft in het MAB 1940 pag. 91 enige bezwaren tegen de opvattingen van de heer Keuzenkamp naar voren gebracht. Ten aanzien van de kwestie aan wie organisatorisch de bevoegdheid behoort tot het splitsen van een vermogensvermeerdering aan de beheerders of de eigenaren, stelt de heer de Groot: dat de heer Keuzenkamp die bevoegdheid zondermeer toekent aan de beheerder, „feitelijk zonder enige andere motivering dan dat de beheerder zich moet beschermen tegen de zucht naar winstuitkering, welke de aandeelhouders bezielt."

Daar tegenover stelt de heer de Groot, dat het de taak van de accountant is, mede te werken tot een verslaggeving welke doelmatig is, d.w.z. volkomen juist (zo juist als mogelijk is) en zich te houden buiten de belangenstrijd tussen beheerder en eigenaren.

De accountant „dient verslag uit te brengen van zijn bevindingen, hoe partijen (beheerder en eigenaren) daarop reageren is niet zijn zaak."

De heer Keuzenkamp reageerde in een naschrift daarop als volgt:

„Heb ik werkelijk zonder enige andere motivering dan dat de beheerder zich moet beschermen tegen de zucht naar winstuitkering van aandeelhouders gesteld, dat de bevoegdheid tot splitsing van de vermogensvermeerdering aan de beheerder toekomt? Ik meen van niet. Ik heb dit recht afgeleid uit de vertrouwenspositie, die hij van eigenaren verwierf, een positie, die hem stelde in de plaats van de alleen handelende koopman, die ook voor zichzelf de splitsing maakt

Om wat bedrijfseconomisch juist is, gaat het bij het bepalen van het bedrag der uitdelingen en daarover kan de bedrijfseconomisch geschoolde en dus de goede beheerder beter oordelen dan deze of gene persoon, die toevalligerwijze juridische rechten heeft op een deel van wat statuten winst noemen en die zich aandeelhouder noemt. Diens taak is het slechts de goede beheerder te benoemen, maar hem dan ook in zijn beheer ten volle vrij te laten zolang niet blijkt, dat hij dient te worden vervangen.”

Het is haast onbegrijpelijk, dat de heer Keuzenkamp zelf niet heeft ingezien, dat zelfs indien de directeuren, die met het beheer van het bedrijf zijn belast, veel beter dan de aandeelhouders kunnen beoordelen of en tot welke bedragen stille reserves moeten worden gevormd, dit hen niet ontslaat van de plicht om als beheerders van dit op zichzelf wellicht onberispelijke beheer openlijk en eerlijk verslaggeving te doen. Hoe zou men oordelen over een uiterst deskundige executeur-testamentair, die zich zou veroorloven aan de weduwe en de kinderen een volstrekt onjuist beeld te geven van de inkomsten uit een nalatenschap met de motivering, dat aan hem het beheer is opgedragen en dat men dus nu ook maar aan hem moet overlaten, hoeveel hij aan de rechthebbenden omtrent de gang van zaken wenst mede te delen.

De heer Hinnen heeft in de N.V. VIII pag. 49 geprotesteerd tegen het artikel van Prof. Volmer. Naar zijn mening verklaart de accountant door ondertekening van de balans, dat deze een juist beeld geeft van de vermogenstoestand en het past z.i. de deskundige niet, zoals Prof. Volmer doet, de aandeelhoudersvergadering als onbekwaam te behandelen. Ik laat hier enkele alinea's volgen uit het naschrift van Volmer:

„Het wil mij voorkomen, dat het artikel van de heer Hinnen aan betekenis gewonnen zou hebben, indien hij zich niet beperkt had tot een beginselverklaring, maar zich nog de moeite gegeven had, aan te tonen, dat ik ten onrechte beweerd heb:

- a. dat in de balansen van tal van ondernemingen, wier bezit door het publiek op hoge prijs wordt gesteld, geheime reserves voorkomen of juist de gemaakte reserves niet alle tot uitdrukking komen;
- b. dat de nieuwe wet het creëren van geheime reserves niet verbiedt;
- c. dat de aandeelhoudersvergadering onbekwaam is te oordelen over de door mij (pag. 3 o.a. en pag. 4 b.a.) ter sprake gebrachte problemen.

Het feit - zo het er een is - dat het de deskundige niet past de aandeelhoudersvergadering als onbekwaam te behandelen, bewijst nog allerminst, dat zij bekwaam is.”

Ook hier valt weer op, hoe men langs elkaar heen redeneert. Het feit, dat in de balansen van tal van ondernemingen wier bezit door het publiek op hoge prijs wordt gesteld, geheime reserves voorkomen, is geen enkel argument voor

een onvolledige verslaggeving. De bekwaamheid of onbekwaamheid van degenen aan wie verslag uitgebracht wordt, mag er de verslaggever niet toe brengen verschil aan te brengen in de normen, die hij bij zijn verslaggeving heeft aan te leggen.

Wanneer ik met deze enkele voorbeelden uit de discussie volsta, is dit niet uit gebrek aan waardering voor hetgeen ook anderen over deze materie hebben geschreven. Vast staat, dat er in de praktijk van de verslaggeving bijzonder weinig is veranderd ondanks alle theoretische beschouwingen en dat er zich juist in de laatste maanden een aantal opzienbarende gevallen hebben voorgedaan, die opnieuw met klem de vraag naar voren hebben doen komen of de bestaande praktijk mag worden gecontinueerd. Ik noem als enkele van dergelijke voorbeelden de inkoop van aandelen door het bestuur ener n.v. tegen koersen, die belangrijk lagen beneden de koers, die men zou hebben geaccepteerd als de aandeelhouders beter geïnformeerd waren geweest; het geval van Calvé Delft, waarbij men na deze gegevens vele jaren verzwegen te hebben, plotseling mededeling deed van het aantal aandelen Unilever, dat in het bezit van vennootschap was, hetgeen tengevolge had, dat de koers in enkele dagen vele tientallen punten steeg; de poging tot overname van de aandelen van Vlissingen te Helmond en de daarop gevolgde reactie van het bestuur.

De eerste vraag, die in dit verband nu rijst is, of art. 16 van het reglement van arbeid van het N.I.V.A. hier al of niet een duidelijke richtlijn geeft. Speciaal van belang is art. 16 2e lid, waar staat: „Deze verklaring houdt de bevestiging in, dat de jaarrekening is opgemaakt volgens goed koopmansgebruik en betreft mede het bestaan en de waardering der activa en passiva en de omschrijving van de posten.” Wanneer kan men nu zeggen, dat de jaarrekening is opgemaakt volgens goed koopmansgebruik?

Schendstok heeft in zijn voordracht, gehouden op de Belastingconsulentendag 1956, aangetoond, dat het goed koopmansgebruik, dat voor het eerst voorkomt in art. 10, 2e lid, van de wet I.B. 1914, is ontleend aan het pruisische Einkommensteuergesetz van 24 juni 1891. Daarin staat o.m.:

„Mit dieser Massgabe ist der Reingewinn aus dem Handel und Gewerbebetrieben nach den Grundsätzen zu berechnen, wie solche für die Inventar und Bilanz durch das Allgemeine Deutsche Handelsgesetzbuch vorgeschrieben sind und sonst dem Gebrauch eines ordentlichen Kaufmannes entspricht.”

Algemeen wordt aanvaard, dat goed koopmansgebruik een begrip is, dat speciaal bij de winstbepaling naar voren komt.

Het wil mij dus voorkomen, dat wanneer men spreekt over een jaarrekening, opgemaakt volgens goed koopmansgebruik, men dan speciaal gedacht heeft aan de winstbepalende balans, en dat in een winstbepalende balans die naar goed koopmansgebruik is opgemaakt, belangrijke stille reserves kunnen voorkomen, behoeft geen nader betoog.

Men denke aan nog niet gerealiseerde winst bij de voorraadwaardering, aan effecten en deelnemingen, die op kostprijs blijven gewaardeerd en de grote nominale stille reserves, die ontstaan door de ontwaarding van de munteenheid.

Niet geheel duidelijk is de betekenis van de woorden: „en betreft mede het bestaan en de waardering van de activa en passiva en de omschrijving van de posten”.

Het meest aannemelijk lijkt mij, dat men hier het oog gehad heeft op het constateren van de aanwezigheid van bepaalde activa bijv. effecten, kasmiddelen enz. Verder zal ten aanzien van de activa en passiva moeten worden medege-deeld op welke wijze deze zijn gewaardeerd, terwijl een behoorlijk duidelijke omschrijving van de balansposten moet worden gegeven.

Het wil mij dus voorkomen, dat men een accountant, die een goedkeurende verklaring met betrekking tot de jaarrekening afgeeft, ook al zijn er zeer belangrijke geheime en stille reserves en wordt er ten aanzien van diverse posten onvoldoende informatie aan de aandeelhouders gegeven, op grond van art. 16 van het arbeidsreglement niet in gebreke kan stellen, mits de jaarstukken volgens goed koopmansgebruik zijn opgemaakt.

Hoe nu echter te oordelen ten aanzien van het wegwerken van belangrijke winsten door volstrekt willekeurige afboeking van activa of het opvoeren van de post crediteuren? Men kan in de oude literatuur overvloedig materiaal vinden ten bewijze, dat dergelijke handelingen inderdaad als goed koopmansgebruik werden beschouwd. Dat de klem, waarmede deze bewering naar voren wordt gebracht, veelal niet geheel evenredig is met de deugdelijkheid van de argumentatie, kan moeilijk worden ontkend. Zo verwijs ik bijv. naar het artikel van Prof. Fraser in het MAB van 1939 pag. 182 over „The importance of secret and internal reserves for the bank”. De bij de banken bestaande usance om onder de post crediteuren belangrijke reserves op te nemen wordt verdedigd met het argument:

„that however prudently the banker carries on his work he cannot possibly hope to achieve stability in his annual returns: his profits are bound to display variations from year to year. But these variations must not be allowed to shew themselves to the outside world. For the present state of public opinion if a bank were to admit in his published accounts that it had passed through a bad year, it would run a great risk of losing the confidence of depositors; and once that happened it would have to close its doors.”

Nu is er geen enkele ondernemer, die verwachten kan, dat hij zijn winsten kan stabiliseren en ook deze zou dus kunnen beweren, dat de fluctuatie in de resultaten catastrophale gevolgen zou kunnen hebben, omdat zijn relaties hun vertrouwen in het bedrijf zouden kunnen verliezen. Het ergste is echter, dat deze argumentatie impliceert, dat men de in het verleden gevormde stille reserves mag gebruiken in een neergaande periode zonder hieromtrent iets te publiceren. Dan gaat men echter welbewust een geflatteerde indruk vestigen omtrent de behaalde jaarresultaten. Dat dit ongeoorloofd is wordt heden ten dage, althans in accountantskringen meen ik, niet bestreden. Ook in het rapport van de Commissie Jaarverslaggeving van het Verbond van Ned. Werkgevers, het C.S.W.V., het Katholiek Verbond van Werkgeversvakverenigingen en het Verbond van Prot. Chr. Werkgevers in Nederland (hierna te citeren als Het Jaarverslag) vinden wij:

„Indien in het verleden gevormde reserves door toevoeging aan de winst worden opgeheven, dan moet hiervan in de winst- en verliesrekening afzonderlijk melding worden gemaakt.”

Maar dan heeft het vormen van stille reserves ook niet de minste zin en kan

men even goed de juiste winst publiceren en daarvan een gedeelte inhouden om als buffer te dienen in een neergaande conjunctuur.

Artikel 16 lid 3 van het reglement van arbeid bepaalt, dat op een verklaring met betrekking tot de jaarrekening de bepalingen van Hoofdstuk II van toepassing zijn. Nu bepaalt art. 9 eerste lid:

De leden zijn gehouden de uitkomst van hun arbeid op zodanige wijze mede te delen, dat een juist beeld van die uitkomst wordt verkregen."

De vraag rijst of een balans waarin reserves onder de post crediteuren zijn opgenomen „een juist beeld" van de situatie geeft. Het lijkt mij moeilijk te verdedigen daarop een bevestigend antwoord te geven.

Waardeert men waardevolle activa op *f* 1.—, dan is het voor iedereen duidelijk dat er een belangrijke stille reserve is gevormd. Bij reservering onder de post crediteuren blijkt dit niet en de vermelding in de toelichting, dat er onder de post crediteuren een reserve is opgenomen - een toelichting die veelal ontbreekt - laat volkomen in het duister hoe groot de reserve is. Hetzelfde geldt voor de waardering op *f* 1.— van activa, wanneer de investeringen niet zijn vermeld, zodat ook in dat geval m.i. moeilijk van een „juist beeld" kan worden gesproken.

De met zoveel klem naar voren gebrachte onbekwaamheid van de aandeelhoudersvergadering om hun eigen belangen te beoordelen is m.i. al evenmin een argument om delen van de winst weg te werken. Om te beginnen is de onbekwaamheid van de aandeelhouders een volstrekt onbewezen generalisatie. Het merkwaardige is, dat de enkele n.v.'s hier te lande, die een juist beeld geven van het soms bescheiden bedrag van de winst, dat zij uitkeren in verhouding tot hetgeen zij in het bedrijf houden, daaromtrent niet de minste critiek horen van hun aandeelhouders. Overigens is het weinig stijlvol om wel het geld van de domme aandeelhouders te accepteren, en vervolgens hun beweerde domheid als argument te gebruiken om ze niet behoorlijk in te lichten ten aanzien van de resultaten met het door hen ingebrachte geld behaald.

Een ander argument, dat wordt aangevoerd om de vorming van stille reserves goed te keuren, is, dat het niet mogelijk zou zijn de winst zuiver te bepalen. Als voorbeeld wordt dan genoemd de economische veroudering van een machinepark, dat technisch nog in uitstekende staat verkeert. Dit feit zou in voorafgaande jaren reeds bij berekening van de winst in aanmerking moeten zijn genomen. Men kan dit m.i. op goede gronden betwisten. De plotselinge economische veroudering is een calamiteit, die men kan vergelijken met een natuurevenement. Een dergelijke schade gaat men ook niet naar het verleden terugbrengen.

Maar afgezien van een dergelijk concreet voorbeeld, is mij niet duidelijk welke betekenis dit argument heeft t.a.v. de vraag die ons bezig houdt.

De uiterste consequentie van het standpunt, dat men de winst niet zuiver kan bepalen, zou zijn, dat men in het geheel geen winstuitkering doet, maar daarmee wacht tot het moment van liquidatie. Zo ver gaat niemand. De praktijk komt er op neer, dat men als goed koopman er mede rekening houdt dat er onvoorziene tegenslagen kunnen komen. Daarom schrijft men af aan de ruime kant, waardeert de activa aan de lage kant en vormt reserves voor de kwade dag. Men kan dit nooit „zuiver" doen en het subjectieve inzicht speelt een voorname rol.

Maar mag dit nu een argument zijn om deze schattingen volkomen ongecontroleerd in handen van directie en commissarissen te leggen en de aandeelhouders ieder inzicht in wat er gebeurt te onthouden? Vanzelfsprekend zal de A.v.v.a. verstandig doen zich in deze beleidskwesties in sterke mate te laten leiden door het bestuur, maar omgekeerd zullen m.i. aan aandeelhouders de gegevens, die hen in staat stellen om zich een inzicht in dit beleid te vormen, niet mogen worden onthouden.

Men idealiseert bovendien de toestand als men meent, dat de directie en commissarissen bij deze reserveringen steeds uitsluitend en alleen geleid worden door het belang van hun aandeelhouders. Er is in het verleden in geruchtmakende zaken wel degelijk geput uit reserves om verliezen weg te werken waarmede men niet naar voren durfde te komen. En wie zou willen garanderen, dat dit ook nu nog niet geschiedt. Bovendien versluieren deze geheime en stille reserves in ernstige mate het inzicht in de rentabiliteit van het bedrijf. Wanneer men bij alle n.v.'s in staat zou zijn om de winsten te zien in verhouding tot het geïnvesteerde kapitaal, i.p.v. tot het nominale kapitaal, zou blijken, dat tal van bedrijven alleen door de camouflage van de nominale kapitalen in schijn een behoorlijk dividend uitkeren.

In de literatuur die in de laatste jaren omtrent de betekenis van goed koopmansgebruik is verschenen, is men meer en meer tot de conclusie gekomen, dat goed koopmansgebruik en bedrijfseconomisch verantwoord toch wel heel dicht elkaar benaderen. De ruwe methodes, die men vroeger toepaste, kan men bij de huidige stand van de bedrijfseconomische wetenschap toch moeilijk meer als verantwoord accepteren. Bij de balansopstelling is men in het verleden hoofdzakelijk er van uit gegaan, dat de crediteuren van de n.v., waaronder dan de aandeelhouders als postconcurrente crediteuren mede werden begrepen, niet mochten worden benadeeld. En men ging er dan van uit, dat een crediteur nimmer benadeeld wordt, wanneer de reële situatie gunstiger was dan uit de balans bleek. Dit is juist. In dit opzicht is een balans als van de N.V. Algemene Norit Maatschappij te Amsterdam, waarin alle patenten, kantoorgebouwen met inventaris, de fabrieken, terreinen, gebouwen, machines en verdere inrichting en de veengronden voor welgeteld vijf maal f 1.— te boek staan, volmaakt. Maar een dergelijke balans is ten enenmale onvoldoende voor een aandeelhouder, die bij overdracht van zijn aandelenbezit er belang bij heeft zo goed mogelijk de factoren te kennen, die de waarde van de aandelen bepalen. Men heeft terecht betoogd dat de waarde van een aandeel hoofdzakelijk wordt bepaald door hetgeen het in de toekomst zal opleveren. Dit is op zichzelf volkomen juist, maar bij de beoordeling van dit gegeven is het toch ook van belang om de intrinsieke waarde van het aandeel te kunnen benaderen, al was het alleen maar om de rentabiliteit in verhouding tot het kapitaal te beoordelen. Aangezien de verslaggeving juist in de allereerste plaats geschiedt ten behoeve van aandeelhouders, is het eigenlijk onbegrijpelijk, dat zo weinig met hun belangen wordt rekening gehouden. De accountant zal m.i. bij het verstrekken van gegevens in zeer sterke mate rekening moeten houden met het doel, waarvoor de van hem verlangde gegevens worden gevraagd.

Hij schiet m.i. in de vervulling van zijn taak tekort, wanneer hij er bij zijn verslaggeving geen rekening mede houdt, dat de aandeelhouders naast een behoorlijk inzicht in de reël gemaakte winst en het gedeelte dat daarvan wordt

uitgekeerd, ook wel degelijk belang hebben bij een juist inzicht in de vermogenspositie van de N.V.

Terecht wordt dan ook in „Het Jaarverslag” gesteld:

„Het veelal nog toegepaste criterium van de zgn. „minimumpositie”, dat wil zeggen, dat het vermogen en het resultaat tenminste gelijk moeten zijn aan de getoonde cijfers om een gepubliceerde jaarrekening aanvaardbaar te maken, acht de commissie achterhaald; zij is van mening, dat het in beginsel even onjuist is het vermogen en het resultaat te ongunstig voor te stellen als te gunstig.”

Wil dit nu zeggen dat men alle gegevens moet blootleggen? Zulks doende zou men m.i. te weinig rekening houden met het karakter van de onderneming als strijdorganisatie. Er kunnen deugdelijke redenen zijn om bepaalde gegevens niet te verstrekken. Bij ondernemingen met grote export is het voor de aandeelhouders van belang te weten in welke gebieden de winsten worden gemaakt, bv. met het oog op de politieke situatie in die gebieden, maar het is duidelijk, dat de gedetailleerde verslaggeving daaromtrent een stimulans voor de concurrentie zou zijn om zich eveneens op de gebieden waar de meeste winsten gemaakt worden, te gaan werpen. In dat geval is het dus ook het belang van de aandeelhouder, dat dergelijke gedetailleerde gegevens niet worden verstrekt. Maar alleen in die gevallen, waarin er deugdelijke motieven zijn om bepaalde gegevens niet te verstrekken, mag men m.i. gegevens onthouden. Overigens gelde: zoveel mogelijk opening van zaken. Vanzelfsprekend zal bij de bepaling van het gedeelte van de winst dat voor uitdeling beschikbaar is rekening gehouden moeten worden met de eisen van het bedrijf t.a.v. interne financiering, dekking van toekomstige risico's enz. Dat de aandeelhouders bovenal geïnteresseerd zijn in de uitgedeelde winst en maar zeer weinig belangstelling hebben voor gereserveerde winst, is naar mijn mening - uitzonderingen daargelaten - zeker niet gebleken.

De hoge progressieve inkomstenbelasting die van de dividenden geheven wordt en de belastingvrijdom van claims en kapitaalwinsten dragen aan dit verstandig inzicht natuurlijk in belangrijke mate bij.

Moet het vorenstaande nu tot de conclusie leiden, dat de wetgever veel scherper voorschriften moet geven ten aanzien van de verslaglegging.

Ik betwijfel ten zeerste of dit wenselijk is en of het tot het gewenste resultaat zou leiden.

De wetgever kan nu eenmaal met de grote verscheidenheid van het bedrijfsleven bij het geven van wettelijke voorschriften moeilijk rekening houden en voorschriften die voor bepaalde bedrijven geen bezwaar zouden vormen, zouden voor andere bedrijven ernstige bezwaren kunnen opleveren.

Misschien mag ik als voorbeeld noemen een bedrijf hier te lande dat een buitenlandse deelneming heeft. Het kan in verband met de politieke omstandigheden in het land waar de dochtermaatschappij is gevestigd, soms uiterst ongewenst zijn de winsten naar voren te laten komen. Omgekeerd is het mogelijk dat de vermelding van de bedragen die in een buitenlandse onderneming zijn geïnvesteerd, hoewel dit bedrijf nog de kinderziekten van vele nieuwe vestigingen moet doormaken, een geflatteerd beeld geeft. Zoals hiervoor reeds werd opgemerkt kan een ruimere mate van publiciteit ook uit een oogpunt van nationale en internationale concurrentie bijzonder gevaarlijk zijn.

Ik betwijfel ook of aan dit bezwaar voldoende wordt tegemoetgekomen door het ontwerp Meyers boek 2.3.3. art. 13 lid 3 bepalande:

„Omtrent de inrichting van de balans en de winst- en verliesrekening worden bij algemene maatregel van bestuur voorschriften gegeven”.

In het door de Wiardi Beckmann Stichting uitgegeven rapport „De Hervorming van de Onderneming” gaat men er, in strijd met de tekst van het Ontwerp Meyers zelfs van uit dat er meer dan één A.M.v.B. zal worden uitgevaardigd en men stelt dan verder:

„Een zekere differentiatie van de A.M.v.B's naar bedrijfstak teneinde een elastische aanpassing aan specifieke verhoudingen en omstandigheden mogelijk te maken, zal in bepaalde gevallen stellig noodzakelijk zijn.”

Naar mijn mening zal een differentiatie per bedrijfstak soms ook nog niet voldoende zijn. Het verdient m.i. dan ook verre de voorkeur, dat de wetgever zich in de voorschriften beperkt en dat het bedrijfsleven uit welbegrepen eigenbelang voor een zodanige verslaglegging zorgt, dat al te gedetailleerde wettelijke regelingen achterwege kunnen blijven.

De toelichtingen die in prospecti bij emissies worden gegeven tonen aan, dat men zonder bezwaar meer inlichtingen kan geven dan normaal in de jaarverslagen worden gegeven.

Van het allergrootste belang is de mentaliteit die overheerst. Bij sommige bedrijven is het een zekere sport om zo min mogelijk mede te delen. Andere daarentegen zien het belang in om hun aandeelhouders met inachtneming van de belangen van het bedrijf zo goed mogelijk in te lichten en hun belangstelling voor het bedrijf te wekken.

Wanneer ik naga hoe gereserveerd men een twintig jaar geleden nog stond tegenover de verplichting om aan het C.B.S. tal van statistische gegevens te verstrekken en hoe men nu vaak met ongeduld op het verschijnen van deze cijfers wacht, dan lijkt mij mogelijk dat er op korte termijn ook een gewijzigd inzicht kan ontstaan in het nut van een betere verslaggeving.

Dat de accountants daarbij een belangrijke taak kunnen vervullen is m.i. duidelijk. De vraag rijst daarbij of artikel 16 van het Reglement van Arbeid, dat wel heel sterk uitgaat van de winstbepalende balans, niet te eng is geformuleerd. Maar als men dit artikel wil wijzigen, zal men, op de gronden die ik hiervoor noemde zich moeten hoeden voor al te veel detaillering.

Mijn gedachten gaan in deze richting, dat artikel 16 2e lid zou kunnen worden gewijzigd als volgt:

Deze verklaring houdt de bevestiging in dat de jaarrekening is opgemaakt volgens goed koopmansgebruik. Uit de jaarstukken en de daarop gegeven toelichting zal het bestaan en de waardering der activa en passiva moeten blijken, zodat men een redelijk inzicht in de vermogenspositie van de onderneming krijgt.

Ik geloof dat dit een bescheiden poging tot verbetering van de bestaande toestand is, die toch praktisch belangrijke consequenties zou hebben. Immers van het bestaan en de omvang van stille en geheime reserves zou verantwoording moeten worden gedaan, daar men anders geen redelijk inzicht in de vermogenspositie krijgt. Ook in „Het Jaarverslag” wordt als algemene eis gesteld:

„Het jaarverslag heeft ten doel aandeelhouders en anderen een getrouw beeld te geven van de gang van zaken in de onderneming gedurende de

verslagperiode en van de samenstelling van het vermogen op de balansdatum.”

Voorlopig zou ik niet zo ver willen gaan, dat ook de fiscale balans en verlies- en winstrekening moeten worden gepubliceerd. Naar ik meen wordt niet alleen met de bestaande maar ook met de latente belastingverplichtingen bij het opmaken van de jaarstukken in het algemeen voldoende rekening gehouden. Vooral voor bedrijven met buitenlandse vestigingen kan de fiscale balans en v. en w. rekening zoveel complicaties bevatten, dat deze meer verwarring zou stichten dan inzicht zou geven, tenzij men wel zeer verstrekkende inlichtingen zou verschaffen.

Het rapport van de Wiardi Beckmann Stichting, dat verscheen nadat ik met dit artikel bijna gereed was, toont aan, hoe politieke opvattingen en het inzicht omtrent de plaats van de onderneming in de maatschappij, mede bepalend zijn voor de opvattingen omtrent de verslaggeving.

In dit artikel heb ik gemeend mij buiten de politiek te moeten houden en mij zoveel mogelijk te moeten beperken tot de taak van de accountant bij de verslaggeving, gezien in het licht van het reglement van arbeid, mij bewust zijnde dat daarbij andere belangrijke facetten van het vraagstuk onvoldoende naar voren zijn gekomen.
